

דף כה

'חרציה' – חלציו, מתניו. הוא חלק הגוף שבין סוף הצלעות לירכים.

זוהא קרא קאמר? – מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא. ועתה נדחית הראיה דלעיל מדרשת רבי יהושע שהוא הדין בצלול, דקרא אסמכתא בעלמא. ואף על פי שאמרו 'שמע מינה', מצינו כעין זה שבהמשך נדחית הראיה (עתוס' ע"ו סח סע"א; ריטב"א כאן [וגרס בגמ' 'תיובתא' במקום 'שמע מינה']).

ישמואל אמר: אחד זה ואחד זה חוששת. אף על פי שיחיד ורבים הלכה כרבים, אפשר שחשש שמואל אפילו בצלול משום שאין אנו בקיאים בין עכור לצלול (לקוטי הלכות).

ע"ע ביוסף דעת בכורות נה: ציוני מקומות ששמואל החמיר בהם למעשה יותר מעיקר הדין, מפני החשש או חוסר בקיאות. וכן בע"ב הורה שמואל לרב יהודה שלא לעשות מעשה עד שישעיר מפני שאין הכל בקיאים.

ז'גויתו כעדשה. רש"י ותוס' מפרשים 'גויה': אבר הזכרות, ומהרמב"ם משמע שמפרש על כלל גופו. בתוס' יום טוב (נגעים ו, ז), כתב להוכיח שהאבר נקרא 'דאש הגויה' ולא גויה. ובערוך לנר יישוב פרש"י שרק העטרה נקראת ראש הגויה, אבל האבר כולו קרוי גויה, וכן הביא מהירושלמי כאן, ואף אבר הנקבה קרוי שם גויתה. ופירש מפני שהגוף הנקרא גויה נוצר מאותו אבר. וע"ע זוהר ח"ג רמב וח"א קעו שגוף וברית מתחשבים כאחד, ושמא על כן נקראים שניהם באותו שם. וע"ע של"ה; מי השלוח תצוה; פרי צדיק פורים א; איש וביתו עמ' שצ.

(ע"ב) '...והתניא משום רבותינו העידו סנדל צריך צורת פנים? אמר רב ביבי בר אביי אמר רבי יוחנן: מעדותו של רבי נחוניא נשנית משנה זו' – ודעה יחידאית היא ולעולם אין צריך צורת פנים. ואם תאמר הלא רבי יוחנן עצמו אמר לעיל (כד.) פניו טוחות – טהורה. ויש לומר סנדל שונה שמתחילת ברייתו ולד היה וראוי לבריית נשמה אלא שבא ולד שני וסטר פניו ומחק צורתו (עפ"י רשב"א וריטב"א).

'אשה מזרעת תחילה – יולדת זכר. איש מזריע תחלה – יולדת נקבה.' הסברים שונים ניתנו בדברי ע' רבנו בחיי ופירוש הרמב"ן ר"פ תוריע, דעת זקנים מבעלי התוס', דרשות ר"י אבן שועיב, ושאר מפרשים שם; אגרת הקדש לרמב"ן פרק ב; שו"ת הריב"ש תמו; ספר הברית ח"א יז, ב; עשרה מאמרות 'אם כל חי' א, יג; ראשית חכמה שער הקדושה טז, ס-סב; צדקת הצדיק סג קמד; ספר קדושה לר"ש הומינר, ח. ראה בכ"ז בתוספת הערות ובאורים, ב'יוסף דעת' מהדו"ק להלן לא ובנספחים שבסוף חוברת צב – לידידי ורעי הגר"י בן דוד שליט"א.

עוד על דרך הדרוש והרמז, בעבודת ה' – ע' בן פורת יוסף דרוש לש"ת תקכא, מובא בבעש"ט עה"ת ר"פ תוריע; תולדות יעקב יוסף שם ובפר' וראא על מאמר הגותן מטתו בין צפון לדרום; נועם אלימלך סו"פ מצורע.

דף כו

'אמר רבי ירמיה: שאם תלד ולד בהיותה עובדת כוכבים וסנדל לאחר שנתגיירה... שיצאו דרך מרגלותיהם דולד קדים ונפיק...'. מבואר שיש אפשרות שתתגייר תוך כדי הלידה, לאחר יציאת הולד וקודם יציאת הסנדל הגם שכרוכים הם זה בזה (וכ"כ הריטב"א, כגון שהיתה עומדת בנהר לטבול ויצא הראשון קודם

ב. כאמור, לפי דעת רוב הפוסקים מלבד הראב"ד – הלכה כרב. ולא יעלה על לב להתיר כשמואל' (מחזיק ברכה יו"ד יג).
 ג. יש מצדדים בדעת הרמב"ם (מאכלות אסורות א,ו) שהאוכל את השסועה לוקה משום בהמה טמאה [שנתרבה מ'השסועה'] (עפ"י מנחת חינוך קנהו, וע' ערו"ג). ומרש"י כאן משמע לכאורה שלוקה משום נבלה (וע' מג"ח שם; אבי עזריה הל' מאכ"א שם).
 מבואר בגמרא שבריה ששדרתה עקומה ונראית כמי שיש לה ב' גבין וב' שדראות, אפילו לדברי רב היא מתקיימת ומותרת באכילה.

ב. בן ארבעה חדשים או פחות בבהמה דקה, וכן בן שמונה או פחות בגסה, שיצאו לאויר העולם – אסורים (משום נבלה), אבל במעי אמן מותרים (כל... בבהמה... תאכלו).
 רבא נסתפק שמא בהמה גסה יולדת לשבעה כמו אשה והולד מותר, ורצו להוכיח מהברייתא לאסור, ודחו.
 א. מסתבר שיש לילך לחומרא בספק זה, ואסור באכילה. וכן משמע ברמב"ם (מאכ"א ד,ד) שאין התר אלא בתשעה בגסה וחמשה בדקה (עפ"י לקוטי הלכות). ויש אומרים שבירושלמי נפשטה הבעיה שאינה יולדת לשבעה, וכן הלכה (ע' אור שמח יבום א,ה ועוד).
 ב. יש מי שכתב שבהמה גסה שנולדה לשמונה, יש אפשרות שתחיה – לפי הצד בגמרא שיולדת לשבעה (ע' בחדושי הגר"ר בנגיס ח"ב סו,נד).

דפים כד – כה

מז. א. מה דינה של המפלת שפיר, מרוקם ושאינו מרוקם?

ב. שפיר בבהמה, האם הוא סימן לולד?

א. תנן, המפלת שפיר מלא מים, מלא דם, מלא גנונים – אינה חוששת לולד. רבי יהושע בברייתא חולק וסובר שאעפ"י שהשפיר אינו מרוקם – הריהו ולד. לפי דעה אחת לא נחלק רבי יהושע אלא בעכור [שמא היה שם ולד ונימות. ומבואר בגמרא (כן תירץ רב נחמן לרבא) שספק הוא ולא ודאי], אבל בצלול דברי הכל אינו ולד (ריש לקיש משום רבי אושעיא; ר"נ אמר רבה בר אבוה. וכן סובר רב – עתוס'). ולפי דעה אחרת רבי יהושע דיבר בצלול (רבי יהושע בן לוי, וכן רצו להוכיח מהברייתא). ונסתפק לדעה זו שמא לא נחלקו חכמים אלא בצלול אבל בעכור דברי הכל ולד.

ונחלקו רב ושמואל להלכה; רב אמר אחד זה ואחד זה (רש"י: עכור וצלול) – אינה חוששת. ושמואל אמר: אחד זה ואחד זה חוששת [מספק]. ומסרו שלא טיהרו בנהרדעא [מקומו של שמואל] אלא שפיר אחד שהיה שקוף ביותר, שחוט השערה שהיה מונח עליו מצד אחד, נראה בצדו האחר.

לפרש"י 'צלול' היינו מלא מים (וכ"מ מפשט דברי רמב"ן ורשב"א ור"ן). והתוס' הקשו על כך ופרשו שבשפיר מלא מים או דם מודה רבי יהושע שאינו ולד, וכאן מדובר בבשר שבשפיר, והנידון על צלילותו ועכירותו של אותו בשר (וכן פירש המאירי).

והר"ן כתב שנחלקו הדעות בשיטת רבי יהושע האם מטמא גם בשפיר מלא דם, שלעולם אין שפיר בלא ולד (כן סבר רבי ישמעאל בר"י), או במלא דם מודה שטהורה, שבזה לא נברא השפיר בשביל האדם כלל, ואינו דומה לצלול ועכור (כן סבר רבי).

שפיר מלא בשר; רבי ישמעאל ברבי יוסי אמר בשם אביו: טמאה לידה. ורבי לא קיבל הדבר, שמא לא נאמר דין זה אלא לשיטת רבי יהושע שמתמא בשפיר שאינו מרוקם, אבל לחכמים אינו ולד.

א. לפירוש התוס' הנ"ל, ספקו של רבי זהה לספק הגמרא דלעיל, האם בעכור מודים חכמים שהוא ולד, אם לאו. אבל לפרש"י הספק דלעיל במים עכורים ורבי דיבר בשפיר מלא בשר.
ב. הרמב"ם (איסו"ב י,ד) פסק בין מלא מים בין מלא בשר – אינה חוששת. ומשמע שפסק כרב שבין עכור בין צלול אינו ולד (ל"ה). ודעת הרמב"ן והרשב"א (ע' כס"מ) והמאירי שהלכה כשמואל שהיה בקי בדברים אלו ביותר, וכמו המנהג שבנהרדעא שמעולם לא טיהרו בה שפיר חוץ מאחד, וקיימא לן מעשה רב.
לדברי רבא [דלא כנראה מדעת אביי], הטעם שכשיש בו גנונים אינה חוששת שמא ולד היה ונימוח – מפני שהוא מלא, שאילו היה שם ולד ונימוח היה חסר. ורב אדא בר אהבה אמר: 'גוונים' תנן, לכן אין חוששים לולד, שאילו כן היה כולו בגוון אחד.
הלכה כרבא וכרב אדא שחוששים לולד שנימוח אלא אם כן היה מלא גוונים (לקוטי הלכות. ודייק מלשון הרמב"ם שכתב 'מלא'. ומשמע שנקט שרבא ורב אדא אינם חולקים וצריך את שני התנאים, שיהא מלא ויהא בגוונים. וכן מפורש במאירי. אך ברמב"ם (איסו"ב י,ד) לא הזכיר אלא 'מלא' [ובל"ה נקט בדעת הרמב"ם שצריך גוונים, וצ"ב]. ומשמע לכאורה שרבא אפילו בגוון אחד אינה חוששת במלא, ולרב אדא משמע שאין לחוש בגוונים אפילו הוא מלא. ופסק כרבא).
בשפיר מלא דם נחלקו תנאים האם טמאה נדה אם לאו (ע"ע לעיל כא).

היה השפיר מרוקם – תשב לזכר ולנקבה. איזהו שפיר מרוקם – שהחלו להתרקם בו האברים אעפ"י דחיתוך ידיים ורגלים אין לו, כמפורט בגמרא. ובודקים אותו בחמה, ולא במים שהם טורדים אותו אלא בשמן שהוא רך ומצחצחו. וכן ניתן לבדוק אם זכר או נקבה הוא ע"י העברת קיסם חלק עליו מלמטה למעלה.
והורה שמואל לרב יהודה לא לעשות מעשה לפסוק שהוא ולד ודאי (ליתן לה ימי טוהר) עד שישעיר (רש"י: שיהיו שערות בראשו). ואעפ"י ששמואל עצמו היה בקי לקבוע אם הוא ולד אם לאו בודאות, אך כיון שאין הכל בקיאים, אין לפסוק בודאות עד שישעיר.
הגאונים פסקו למעשה להחמיר בכל שפיר לחוש לולד, ואפילו מלא מים ודם, מפני שאין אנו בקיאים בדבר (מובא במאירי).
ולענין פדיון-הבן לבן הנוולד לאחר השפיר; יש אומרים שאם לא ראינו אם היה השפיר מרוקם אם לאו, אפילו הפילה לאחר ארבעים יום מהעיבור – הבא אחריו צריך פדיה (ע' שו"ת מהרי"ק קמג). ויש חולקים כשעברו ארבעים יום (הכס צבי קד. וכן נקט בשו"ת אבני נזר יו"ד שצו, ויישב קושיות בן הנוב"י (תנינא קפח) על החכ"צ). ואם לא היה מרוקם אלא מלא מים או דם – הבא אחריו טעון פדיון (עפ"י אבנ"ז שם שצח, ע"ש).

ב. שפיר צלול ודאי אינו ולד בבהמה (אלא באשה לפי דעה אחת כנ"ל). ושפיר עכור, לפי רבי יהושע אמר רב נחמן שהוא ספק ולד, הלכך לענין בכורה, הבא אחריו הריהו בכור ואסור בגיזה ועבודה (וניתן לכהן, שאם לא – יבואו להתיר גיזה ועבודה. תוס').

דפים כה – כו

מט. מה דינה של המפלת סנדל, לענין ההלכות השונות?